

Et forsvar for Grundtvig-Rødding-tesen

Hans Henrik Hjerimitslev

Historikere har de seneste år sat spørgsmålstegn ved Rødding Folkehøjskoles status som landets første højskole og ved, hvorvidt den var en grundtvigsk folkehøjskole fra begyndelsen i 1844. I denne artikel ses denne revisionistiske historieskrivning efter i sømmene, og det konkluderes, at Rødding Højskole med god ret kan siges at være landets første højskole, og at den fra begyndelsen var grundtvigsk.

I 2019 fejrede Folkehøjskolernes Forening i Danmark (FFD) 175-året for oprettelsen af den første højskole i Rødding. Det var der som sådan ikke noget nyt ved. Også 50-året, 100-året og 150-året for Rødding Folkehøjskoles oprettelse i 1844 blev markeret som hele højskolebevægelsens fødselsdag med blandt andet udgivelse af jubilæumsbøger (Rosendal 1894; Skovmand 1944; Arnfred, Bækhoj & Christiansen 1944; Nissen 1994; Korsgaard 2019; Hjerimitslev 2021; Korsgaard 2023).

Imidlertid kastede to historikere fra Københavns Universitet, lektor Jes Fabricius Møller og hans specialestuderende Mikkel Skovgaard, kritiske blikke på jubilæet ved at problematisere på den ene side, at Rødding var hjemsted for den første højskole, og på den anden side, at N.F.S. Grundtvig var fader til højskolen. De pirkede således til den populære historiske fortælling om, at Grundtvig udtænkte de første højskoleidéer, og at de blev til virkelighed for første gang i Rødding i 1844 (Skovgaard 2019a, 2019b, 2019c; Fabricius Møller 2019).

Deres omfortolkning af forholdet mellem Grundtvig er ikke taget ud af den blå luft. Som Skovgaard gjorde opmærksom på, fandtes der nemlig allerede to højskoler i landet, inden Rødding Folkehøjskole blev indviet, og Grundtvigs direkte indflydelse på oprettelsen af Rødding Folkehøjskole var formodentlig også mindre, end de fleste troede, som Fabricius Møller

påpegede. I 2023 bidrog Ove Korsgaard yderligere til den nye forståelse af Rødding. Han havde ellers understreget i sit jubilæumsskrift i 2019, at Grundtvig med rette skulle betragtes som højskolens fader. Nu hævdede han imidlertid, at Rødding Folkehøjskole først kom til at hvile på et klart grundtvigsk idégrundlag i 1850, da Sofus Høgsbro blev forstander. Rødding Folkehøjskole var med andre ord ikke klart grundtvigsk fra begyndelsen. Tre fortolkere har således med baggrund i historisk forskning problematiseret det, man kunne kalde Grundtvig-Rødding-tesen (Skovgaard 2019a, 2019b, 2019c; Fabricius Møller 2015, 2019; Korsgaard 2019, 2023).

Ikke desto mindre er det ambitionen med denne artikel at forsvare den traditionelle historieskrivning, som FFD er eksponent for. I det følgende vil jeg således argumentere for, at den første folkehøjskole i Danmark blev oprettet i Rødding, og at denne højskole var grundtvigsk lige fra begyndelsen.

Var Rødding Folkehøjskole landets første højskole?

Mikkel Skovgaard hævder, at Rødding Folkehøjskole, der blev indviet den 7. november 1844, ikke var landets første højskole, da der allerede var oprettet lignende skoler i Rendsborg i Slesvig og i Sundbylille på Sjælland. De blev åbnet henholdsvis 6. oktober 1842 og 18. oktober 1844 under navnene Rendsburg Höhere Volksschule og Den højere Bondeskole i Sundbylille. De måtte begge lukke ved udbruddet af Første Slesvigske Krig i 1848 (Skovgaard 2019a, 2019b).

Spørgsmålet er nu, om disse kortlivede skoler kan kategoriseres som højskoler eller folkehøjskoler, som var betegnelsen for skolen i Rødding, der oprindeligt benævntes Folkehøiskolen i Rødding. Det var hovedmanden bag Rødding Folkehøjskole, Christian Flor, der i 1843 første gang benyttede ordet "folkehøjskole" (Skovmand 1983, 316). Folkehøjskole er det officielle navn hos FFD og i lovgivningen i dag.

Skovgaard og for så vidt også Korsgaard og Fabricius Møller argumenterer for, at skolerne i Rendsborg og Sundbylille godt kan defineres som højskoler, da der var stor mangfoldighed blandt de 32 højskoler, der blev oprettet fra 1842 til 1864, og kun et fåtal var direkte inspireret af Grundtvig og bar navnet højskole eller folkehøjskole. De fleste blev benævnt "højere bondeskoler", der også var den officielle betegnelse fra 1848. De højere

bondeskoler var i reglen ikke grundtvigske, men snarere rationalistiske, mens Grundtvig selv i sine skoleskrifter fra 1830'erne og 1840'erne brugte betegnelsen "folkelig højskole" eller blot "højskole" (Center for Grundtvigforskning 2024). Det var først efter 1864, at højskolerne fik et mere ensartet navn og en fastere form modelleret efter Flors Højskole i Askov fra 1865, der var en fortsættelse af Rødding Folkehøjskole. Derfor blev den gængse historie, at den første højskole blev oprettet i Rødding, hævder Skovgaard. Rødding-Grundtvig-tesen opstod således, fordi de grundtvigske højskoler vandt magtkampen efter 1864 og dermed også kampen om historien (Bjørn 2023; Korsgaard 2019; Fabricius Møller 2019; Skovgaard 2019a, 2019b, 2019c).

Det skal bemærkes, at det ikke er Skovgaard alene, der gør opmærksom på, at der eksisterede en form for højskoler før Røddings oprettelse. Som Skovgaard også anerkender, havde allerede Roar Skovmand behandlet såvel Rendsborg som Sundbylille i sin disputats fra 1944 (Skovmand 1944). Skovmand var dog ikke som Skovgaard villig til at kalde den højere bondeskole i Sundbylille en højskole, da den ifølge Skovmand "ikke var andet end et landligt Sidestykke til Byernes Realskoler" (Skovmand 1944, 17). Hvad den manglede for at blive klassificeret som højskole, var for det første, at den ikke, eller kun delvist, var en kostskole, og for det andet, at den afholdt eksamen, som også var normalt på de andre højere bondeskoler. De fleste af eleverne var desuden børn, og kun nogle få var konfirmerede.

Hvis minimumsdefinitionen for en folkehøjskole – som jo er det officielle navn i FFD, der fejrede jubilæum i 2019 – er, at den er *en eksamensfri kostskole for unge over 18 år eller i det mindste for den konfirmerede ungdom*, lever den ikke op til dette. Benyttes denne minimumsdefinition ikke, kan man hævde, at mange af de aftenskoler og andre oplysningstiltag for unge på landet, der dukkede op i kølvandet på skoleloven af 1814, var højskoler, og så bliver begrebet meningsløst.

Ligesom Sundbylille var skolen i Rendsborg – ud over at være tysk-sproget og slesvig-holstensk-sindet – også en eksamensskole. De fleste af eleverne var over 18 år, men de boede formentlig ikke på selve skolen, men var indlogeret i nærheden (Skovgaard 2019c). Selv om skolen i Rendsborg i nogen grad lignede skolen i Rødding, og folkene bag Rødding Folkehøjskole også lod sig inspirere af Rendsborg-skolen med dens ambition om almen oplysning til landbostanden – Rødding skulle være et dansksindet alternativ til skolen i Rendsborg – var der afgørende forskelle. Eksamens-

friheden og kostskoleformen, hvor eleverne boede og spiste på skolen, var centrale træk i Rødning og på de højskoler, der bragte bevægelsen videre efter 1864. Uden disse kendetegn kan man ikke tale om højskoler, da begrebet så kommer til at inkludere en mængde andre skoleformer såsom realskoler, aftenskoler og fortsættelsesskoler. Jeg kan dermed tilslutte mig Skovmands vurdering af, at Rødning “var den første rigtige Højskole på dansk Grund” (Skovmand 1944, 20).

Summa summarum: Rødning var ikke den første skole for den konfirmerede ungdom på landet. Der var aftenskoler fra 1814 og kortlivede højere folke- eller bondeskoler i Rendsborg i Slesvig og Sundbylille på Sjælland. De afholdt eksamen og var *muligvis* eller *delvist* kostskoler. Men Rødning var den første skole, der benyttede navnet *folkehøjskole*, og den første, der fungerede som en eksamensfri kostskole for unge over 18 år. Derfor kan den med god ret kaldes Danmarks første højskole.

Var Rødning Folkehøjskole en grundtvigsk højskole fra begyndelsen?

Den anden problematik, der har rejst sig, er, om Rødning Folkehøjskole var grundtvigsk fra begyndelsen, som Grundtvig-Rødning-tesen hævder. Både Fabricius Møller og Korsgaard går i rette med denne påstand. Fabricius Møller skriver således:

Skolens program endte med kun i begrænset omfang at indeholde elementer, der kan kaldes et specifikt resultat af grundtvigske skoletanker. Først i 1850'erne kom der en fastere forbindelse mellem Rødning og Grundtvig. Skolen begyndte at kalde sig grundtvigsk, og Grundtvig selv blev medlem af skolens tillidsmandskreds – dog stadig uden nogensinde at besøge skolen. Og han anerkendte aldrig skolen som en frugt af sine tanker (Fabricius Møller 2019, 28).

Korsgaard følger trop ved også at hævde, at Rødning først blev klart grundtvigsk i 1850'erne:

Det var dog først, da grundtvigianeren Sofus Høgsbro (1822-1902) på såvel [H.N.] Clausens som Grundtvigs anbefaling blev forstander på

stedet fra 1850 til 1862, at skolen blev funderet på et klart grundtvigsk idégrundlag (Korsgaard 2023, 19).

Fabricius Møller og Korsgaard har uden tvivl ret i, at Rødding Folkehøjskole fra begyndelsen ikke udelukkende var påvirket af Grundtvigs skoletanker. Skolen var først og fremmest oprettet som det, Korsgaard med et ord fra Grundtvigs tale på Skamlingsbanken den 4. juli 1844 kalder “en grænsefæstning” for at værne om danskheden og det danske sprog i Slesvig (Korsgaard 2023, 16, 18). Dette var ikke kun en grundtvigsk ambition, men blev også delt af de nationalliberale. Initiativtageren til højskolen i Rødding var dansk lektor og titulær professor ved universitetet i Kiel Christian Flor, der havde gode forbindelser til de nationalliberale i København og fik en komité med den nationalliberale teologiprofessor H.N. Clausen i spidsen til at stå for hovedparten af finansieringen af højskolen. Samtidig så Grundtvig ikke selv Rødding Folkehøjskole som virkeliggørelsen af sin vision om en folkelig højskole på Sorø Akademi. Den endte således, med Fabricius Møllers ovenstående ord, “med kun i begrænset omfang at indeholde elementer, der kan kaldes et specifikt resultat af grundtvigske skoletanker”. Fabricius Møller hævder, at Grundtvig ikke havde synderlig interesse i Rødding, ud over “nogle enkelte begejstrede ord” på Skamlingsbanken i 1844, og at Flor, for at holde sig på god fod med de nationalliberale, der betalte gildet, “heller ikke havde interesse i at gøre for meget væsen af sin grundtvigianisme” (Fabricius Møller 2019, 28).

Min påstand vil være, at både Korsgaard og Fabricius Møller overvurderer de nationalliberales indflydelse og undervurderer den grundtvigske indflydelse på Rødding, og særligt initiativtageren Christian Flors betydning for at gøre Rødding til en grundtvigsk højskole fra begyndelsen. Jeg vil således argumentere for, at *Rødding Folkehøjskole blev funderet på et klart grundtvigsk idégrundlag og indeholdt elementer, der var et specifikt resultat af grundtvigske skoletanker.*

I denne argumentation vil jeg hovedsageligt trække på Thorkild C. Lybys studie af Grundtvigs forhold til Rødding Højskole og mine analyser af grundtvigsk virkningshistorie, der er inspireret af Quentin Skinners tilgang til intellektuel historie med fokus på, hvordan sprog og handling hænger sammen. Ifølge Skinner kan et vokabular med et positivt talehandlingspotentiale benyttes til at legitimere bestemte handlinger og der-

med skabe forandring. Sproget kan således inspirere og legitimere og dermed påvirke praksis (Lyby 1999; Hjerimitslev 2020, 2022; Skinner 2002). Denne tilgang problematiser Fabricius Møllers forståelse af indflydelse, der udelukker en indirekte eller åndelig påvirkning, og fokuserer på, om Grundtvig direkte påvirkede Rødding Højskoles praksis gennem konkrete handlingsanvisninger eller gennem ledelse af skolen (Fabricius Møller 2015). Jeg mener, at man bør forstå indflydelse mere bredt som ikke alene en direkte påvirkning, men også som inspiration og som legitimation. Modsat Fabricius Møller vil jeg således medregne skoler, hvis ledere forsøgte at føre det, de opfattede som Grundtvigs skoletanker, ud i livet som grundtvigske. Min forståelse af indflydelse er dermed på linje med Lybys:

Egentlig mener jeg ikke, man kan stille andre krav til en skole, der skal kaldes grundtvigsk, end at den skal være ledet af folk, der vedkender sig en inspiration fra Grundtvigs højskoletanker, at de bevidst prøver at omsætte denne inspiration i praksis, og at man i denne deres praksis kan genkende væsentlige grundtvigske tanker om folkelighed og folkeoplysning (Lyby 1999, 68).

For at identificere en grundtvigsk indflydelse foreslår jeg, at man med fordel kan undersøge skolernes selvforståelse, vokabular, praksis og netværk (Hjerimitslev 2020, 2022):

- Selvforståelse: Identificerede skolerne og lederne sig som grundtvigske?
- Vokabular: Benyttede skolens ledere og lærere grundtvigske nøglebegreber? (For eksempel livsoplysning, historisk-poetisk dannelse, folkelighed og levende vekselvirkning).
- Praksis: Var hverdagen præget af grundtvigske praksisformer? (For eksempel foredrag, fortælling, fællessang, hjemlighed og ekksamensfrihed).
- Netværk: Var skolens ledere og lærere tilknyttet grundtvigske grupper, foreninger eller institutioner? (For eksempel folkehøjskoler, seminarier, vennekredse, Kirkeligt Samfund og Dansk Skoleforening).

For at der kan siges at være tale om en grundtvigsk skole, skal det efter min mening kunne dokumenteres, at den enten lever op til det første kriterium, at skolens ledere eksplicit opfattede sig som grundtvigske, eller, hvis dette ikke kan dokumenteres, alle de tre øvrige for at undgå, at idéer, der ikke nødvendigvis stammer fra Grundtvigs skoletanker, bliver taget til indtægt for at være grundtvigske (Hjermitslev 2020, 70). Der var for eksempel, som Fabricius Møller også påpeger, andre end Grundtvig, der var kritiske over for “den sorte skole” og argumenterede for oplysning af bondestanden og national opdragelse (Fabricius Møller 2015, 110).

Der var i tiden for Rødding Folkehøjskoles oprettelse i 1844 ikke etableret en fast grundtvigsk praksis, et udbredt vokabular eller officielle grundtvigske foreninger. De grundtvigske praksisformer, nøglebegreber og netværk udviklede sig da også med tiden. Hver tid kan siges at have sin Grundtvig. Alligevel vil det være givtigt at se nærmere på Rødding Højskole ud fra disse kriterier, da det kan belyse, i hvor høj grad skolen kan siges at være grundtvigsk præget.

Hvis vi begynder med skolens ledende mænd, var det nationalliberale bagland i København, der var organiseret i Den slesvigske Hjælpeforening og underkomitéen Syvstjernen, ikke grundtvigsk. Til gengæld identificerede alle forstanderne i 1840'erne sig som grundtvigske eller som “Grundtvigs venner”, der var den gængse betegnelse, før “grundtvigsk” og “grundtvigianer” blev almindeligt som andet end skældsord i 1860'erne. Det gælder således Johan Wegener (1844-45), Christian Flor (1845-46) og Frederik Helveg (1846-48), der alle læste Grundtvigs skoleskrifter med billigelse og var en del af uformelle grundtvigske netværk.

Særligt Christian Flor var central, da han var initiativtager og formand for skolens direktion og derfor afgørende for udpegelsen af forstandere. Han var en fuldblods discipel af Grundtvig, som han også havde et om ikke tæt så dog venskabeligt forhold til, og han korresponderede med andre af Grundtvigs arvtagere. Allerede fra 1829, da Grundtvig spiste middag hos Flor i Kiel på vejen hjem fra sin første englandsrejse, opfattede Flor sig som discipel af Grundtvig, og få læste i 1830'erne Grundtvigs historiske og mytologiske skrifter med større indsigt og begejstring end litteraten på uriasposten i det holstenske Kiel. Flor anså fra denne tid Grundtvig for at være såvel sin personlige ven som Nordens åndelige anfører (Skovmand 1960; Ægidius 1994, 88-265; Lyby 1999, 69-90).

Ét er naturligvis at identificere sig som grundtvigsk, benytte et grundtvigsk vokabular og deltage i grundtvigske netværk, som særligt Flor og Helveg gjorde (Lyby 1999, 76-79). Noget andet er, hvordan det kom til udtryk i praksis. Her er det påfaldende, i hvor høj grad de konkrete skoleplaner og undervisningen faktisk var inspireret af Grundtvig. Man skulle umiddelbart tro, at de nationalliberales økonomiske magt kunne veksles til pædagogisk indflydelse, men det var kun tilfældet i begrænset omfang (Lyby 1999; Skovgaard 2019c).

Ifølge Lyby ønskede Syvstjernen at oprette en dansk latinskole og et dansk seminarium i Nordslesvig som modpoler til de tilsvarende tyske institutioner, der var enerådende på dette tidspunkt. Altså eksamensskoler for eliten, og ikke eksamensfrie skoler for bondestanden. Imidlertid fremlagde Flor den 19. august 1843 en skoleplan, der tydeligt bar præg af Grundtvigs højskoleidéer og tog afstand fra ikke alene latinskolerne, realskolerne og seminarierne, men også fra den højere folkeskole i Rendsborg, der var blevet oprettet året før. Flor lagde vægt på en “folkelig dannelse” og “oplevelse” frem for videnskabelig dannelse og positive kundskaber og færdigheder, og han afviste adgangs- og afgangseksaminer, men ønskede et skoleråd med elevindflydelse. Eleverne skulle være over 18 år. Hans skoleplan var således uden tvivl modelleret efter Grundtvigs højskoleskrifter og hans idé om en medborgerskole i Sorø, der skulle ruste folket til at deltage i stænderforsamlingerne. Efter indvendinger fra det nationalliberale bagland måtte Flor gå på kompromis med sin skoleplan. Han medtog nu en afdeling for unge på 16-18 år, der mindede om en realskole – dog uden eksamen – for at få Clausen med ombord. Hverken formanden, Flor, eller forstanderen, Wegener, brød sig om dette, men de kunne glæde sig over, at skolen fik lov til at opretholde en grundtvigsk praksis med eksamensfrihed og fokus på folkelig dannelse, oplysning og vækkelse til et åndeligt liv. I sin beretning om folkehøjskolen i Rødding fra 1846 er Flor klar i mælet om prioriteringen, der entydigt trak i Grundtvigs retning:

Det Vigtigste ved Underviisningen paa vor Høiskole er ikke de positive Kundskaber og Færdigheder, som vi søge at bibringe Eleverne, men snarere det hele aandelige Liv, som bliver vakt og næret hos dem (Flor 1846, 13).

Eleverne var også hovedsageligt unge over 18 år, og en realskolepræget afdeling for de yngste blev aldrig ført ud i livet. Da Helveg blev forstander i 1846, fulgte han samme linje. Det lykkedes således Wegener, Flor og Helveg at gennemføre en grundtvigsk praksis i 1840'erne, indtil skolen blev midlertidigt lukket på grund af krigen i 1848, trods de nationalliberales forbehold (Lyby 1999, 70-80). Roar Skovmand vurderer da også, at den reviderede skoleplan var "grundtvigsk i sin kerne" (Skovmand 1960, 31). Såvel Skovmand som Lyby tilslutter sig litteraturhistorikeren Vilhelm Andersens vurdering af, at Rødding Folkehøjskole under Flors ledelse var "højgrundtvigsk", som Andersen havde hævdet i sin litteraturhistorie fra 1924 (Andersen 1924, 205; Skovmand 1960, 31; Lyby 1999, 78). Deres argumentation synes overbevisende.

Skovgaard dokumenterer også i sit studie af Rødding Folkehøjskoles første tid, at den skilte sig tydeligt ud i grundtvigsk retning i forhold til skolerne i Rendsborg og Sundbylille og de senere højere bondeskoler. Eksamensfriheden og et flertal af elever over 18 år – gennemsnitsalderen på det første elevhold var 21 år – var således et særkende for Rødding. Det var også prioriteringen af det nationale i form af undervisningen i modersmål og fædrelandshistorie gennem foredrag og samtale. Desuden var Rødding i højere grad en kostskole end skolerne i Rendsborg og Sundbylille. Allerede fra 1845 kunne de fleste elever således bo og spise på selve højskolen (Skovgaard 2019c, 29-34; Ægidius 1994, 234-235).

Hermed skulle det være klart, at Rødding Folkehøjskole blev funderet på et klart grundtvigsk idégrundlag og indeholdt elementer, der var et specifikt resultat af grundtvigske skoletanker. På den baggrund kan det undre, at Fabricius Møller har strammet sin vurdering af Røddings manglende forbindelse til Grundtvig mellem 2015 og 2019. I 2015 medgiver han således, at Grundtvig kan siges implicit at have anerkendt Rødding som en frugt af sine tanker, og at Grundtvig i kraft af sin betydning som legitimerende figur faktisk havde en væsentlig, om end indirekte, indflydelse på nogle af de første højskolars oprettelse (Fabricius Møller 2015, 112-114).

Konklusion

Formålet med denne artikel har været at forsvare det, jeg har kaldt Grundtvig-Rødding-tesen – nemlig at Rødding Højskole var landets første folkehøjskole, og at den var grundtvigsk lige fra begyndelsen i 1844 – mod de revisionistiske tolkninger, der i de senere år er blevet foretaget af Mikkel Skovgaard, Jes Fabricius Møller og Ove Korsgaard. Det har jeg gjort ved at påpege, at Rødding var den første skole, der benyttede navnet *folkehøjskole*, og den første, der fungerede som en eksamensfri kostskole for unge over 18 år, der nu er definitionen på en folkehøjskole hos såvel FFD som i lovgivningen. Derfor kan den med god ret kaldes Danmarks første folkehøjskole. Ydermere har jeg ved at benytte en virkningshistorisk tilgang inspireret af Quentin Skinner og mit tidligere arbejde med grundtvigske skoler dokumenteret, at Rødding Folkehøjskole allerede fra 1844 i forhold til såvel selvforståelse som vokabular, praksis og netværk kan defineres som en grundtvigsk skole.

Rødding Folkehøjskoles grundtvigske praksis fra 1840'erne blev i høj grad den model, som højskolerne efter 1864 blev modelleret efter. Som Skovgaard med rette påpeger, vandt Røddings arvtagere i Askov, Testrup og Vallekilde således kampen om at definere, hvad en højskole er: en eksamensfri kostskole for unge over 18 år. Det er denne type skole, der fejres ved højskolejubilæerne, og derfor giver det god mening at begynde historien med Folkehøjskolen i Rødding fra 1844.

Litteratur

- Andersen, Vilhelm (1924), *Den danske Litteratur i det nittende Aarhundredes første Halvdel*, Gyldendal.
- Arnfred, J.Th., Bækthøj, Lars og Christiansen, C.P.O. (red.) (1944), *Danmarks Folkehøjskole 1844-1944*, Det danske Forlag.
- Bjørn, Lars Thorkild (2023), Navne på Danmarks Højskoler 1842-1864, notat til Højskolehistorisk Forening.
- Center for Grundtvigforskning (2024), *Grundtvigs Værker*, www.grundtvigsværker.dk.
- Fabricius Møller, Jes (2015), "Grundtvigs betydning for samfundet", *Grundtvig-Studier*, 103-130.

- (2019), *Grundtvigs død 1872*, Aarhus Universitetsforlag.
- Flor, Christian (1846), *Beretning om Folke-Høiskolen i Rødding*, J.C. Scharling.
- Hjermitslev, Hans Henrik (2020), "Grundtvigske seminarier 1840-1920", *Uddannelseshistorie*, 63-96.
- (2021), "Højskolens 175-års jubilæum: Er Grundtvig stadig relevant i dag?", *Grundtvig-Studier 2020-2021*, 115-121.
- (2022), "Grundtvig og erhvervsskolen", *Uddannelseshistorie*, 131-159.
- Korsgaard, Ove (2019), *Strejffog i højskolernes idéhistorie*, FFD's Forlag.
- (2023), *Højskoler for folket 1844*, Aarhus Universitetsforlag.
- Lyby, Thorkild C. (1999), "Grundtvig og Rødding Højskole", *Grundtvig-Studier*, 65-93.
- Nissen, Gunhild (1994), *Udfordringer til Højskolen – Danske Folkehøjskoler 1844 til 1994*, Foreningen af Folkehøjskoler Forlag.
- Rosendal, Hans (1894), *Danmarks Folkehøjskoler og Landbrugsskoler*, Foreningen for Folkehøjskoler og Landbrugsskoler, Milo'ske Bogtrykkeri.
- Skinner, Quentin (2002), *Visions of Politics. Volume 1: Regarding Method*, Cambridge University Press.
- Skovgaard, Mikkel (2019a), "Højskolebevægelsen begyndte ikke, hvor de fleste tror", *Kristeligt Dagblad*, 4. oktober, 1. sektion, 9.
- Skovgaard, Mikkel (2019b), "Højskolerne fejrer 175-års jubilæum. Forskning viser at det er to år for sent", *Politiken*, 3. november, 4. sektion, 4.
- Skovgaard, Mikkel (2019c), *Landmaaling, Skjønsskrivning og Fædrelandets Historie. Den tidlige højskolehistorie 1842-1856*, Speciale i Historie ved Københavns Universitet.
- Skovmand, Roar (1944), *Folkehøjskolen i Danmark 1841-1892*, Det danske Forlag.
- Skovmand, Roar (1960), "Grundtvig og den første folkehøjskoles mænd", *Grundtvig-Studier*, 26-46.
- Skovmand, Roar (1983), "Den grundtvigske folkehøjskole", i Christian Thodberg og Anders Pontoppidan Thyssen (red.), *Grundtvig og grundtvigianismen i nyt lys*, 314-334, Anis.
- Ægidius, Jens Peter (1994), *Christian Flor. Pædagogen, politiker, folkeoplyseren. En Biografi*, Odense Universitetsforlag.